

חינוך בפרשה

פרשת וישב חינוך לכבוד הורים

3

א כבוד אב ואם מצות עשה גדולה. וכן מוכר
אב ואם. שקל אותם תקיב בקבדו ובמוכראו. כתוב
פבד את אביו ואת אמו. וכתוב, פבד את ה'
מהונק. ובאביו ואמו כתוב, איש אמו ואביו תיראו
וקיב, את ה' אלהיך תירא - פדרךך שצנה על כבוד
שמו הגדול ומוראו פך צנה על כבודם ומוראם:

6

יב מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין
שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות
עשה, אפלו של דבריהם - תרי זה לא לשמע לו.
שאמר, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו -
פלקם תביין פכבודי:
יג אמר לו אביו, תשקנו מים ויש בידו לעשות מצוה,
אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים - תעשה
ותעסק פכבוד אביו, שאין מבטליו מצוה מפני מצוה.
ואם אין שם אחרים לעשותה - ותעסק פמצוה נגיה
כבוד אביו, שהוא ואביו תיראו פדבר מצוה. ותלמוד
תורה גדול מכבוד אב ואם:

תורה תמימה

1
יב כבוד את אביו. ת"ר, נאמר כבוד את אביו ואת אמו ונאמר (משלי ג) כבוד את ה'
מהונק, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום עש [קדושתו ל' ב'].
כבוד את אביו. ת"ר, אוהו כבוד, מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא פ [שם ל"א ב'].
כבוד את אביו. תניא, נאמר כבוד את אביו ואת אמו ונאמר (משלי ג) כבוד את ה'
מהונק מה להלן בחסרון כים אף כאן בחסרון כים פא [שם ל"ב ב'].
2
כבוד את אביו. תניא, ר' שמעון בן יוחאי אומר, גדול כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה
ויהר מכבודו, שבכבוד הקב"ה נאמר (משלי ג) כבוד את ה' מהונק - מהונק, אם
יש לך אתה חייב ואם לאו אתה פטור פכ, אבל ככבוד אב ואם נאמר כבוד את אביו
ואת אמו - ואפילו אתה מחורר על הפתחים פכ. [ירושלמי פאה ס"א ה"א].
כבוד את אביו. ובמורא נאמר (ר"פ קדושים) איש אמו ואביו תיראו, אין לי אלא איש, אשה
מומנא ונאדרוגניא פנין, ת"ל כבוד את אביו ואת אמו מכל מקום פד [משנהא].

אביו כבוד את אביו

4

(יג) הנני, לשון ענוה וזריזות²⁵, נזדרזו למצות אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו ששונאין אותו²³.

הא, שהא' ואל

5

(כט) ויאסר יוסף מרכבתו, הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה רש"י להזדרזו לכבוד אביו⁴³. וירא אליו, יוסף נראה אל אביו

הא, סב' וז' וז'

הא, סב' וז' וז'

העמק דבר

העמק דבר

והרי יחוס גדול הוא שהי
כבר בן ששים ויותר וכבר הגיע השעה לישא אשה
ולראות זרע, ומכל מקום השליך כל אשר לפניו
וישב צנית תלמוד משך רב כזה, עד אשר ידע כי
גם כאשר ילך לארס נהרים יהי תלמודו צדו, ואין
לך יחס גדול מזה, וללמדנו צוה למי שיש זכחו
ללמוד תורה ואח"כ לישא אשה, שלא יעמוד לפניו
חשבונו ש"ע שכבר הגיע לפרקו. ודקדקו חז"ל

8

בלשון לייחס שנותיו של יעקב, ולא אמרו לייחס
אם יעקב, ללמדנו שהשנים הללו שישב שלא צנית
אצו וזהו נר המורה עליו בלי שום מחשבה, היו
טובות ליעקב מכל שנותיו שהיו מוטרדות, והיו
יחוסם של השנים הטובות למי שחי בהן:
(יח) נפ"א. עדיין לא הייתה האומה גדולה שהיו
יכולים לכבוש שארי אומות, כי אם שנפלן באומות
אשר סביבותיהם, ולא יכלו לגרשו על פי השגחה
פרטית, אמנם אחר שנתרבו ותגדלה האומה
נתקיימה ברכת ה' על פני כל אחיו ישכון במנוחה,
שהיו כולם יראים ממנו:

האין דגו, פ"א פ"א פ"א

7
(יז) וא"ל יגו. ידוע מאמרם
ז"ל ספ"א דמגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל
כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב, ומצואר מזה
דחזרו על כל כל כד ולא מלאו טעם נכון על זה וזל
זה התכלית, דאלו צקשו חז"ל להודיענו שיעקב
אצו יעב י"ד שנה צנית עבר, כך היה להם לומר
משנותיו של ישמעאל למדנו שנותיו של יעקב, אלא
הודיענו כי אין שום טעם אחר ע"ז, דצטלמא כל
ספור של ישמעאל וחרעו צה להודיע איך נתקיים
צרכת ה' שאמר לאצרהס, או כמו דכתיב כל זרע
עשו כדי לדעת המשפחות שינא מורע אצרהס
וינתק זולת אומה הנצחרת, אצל שנותיו של ישמעאל
הוא ללא תועלת, שהרי לא כתיב ג"כ שנות עשו,
אלא על כרחך רק לייחס שנותיו של יעקב, ולמדנו
דכמו דמאז הגיע זמן האומה הנצחרת להשתכלל
בעולם, היסב המקום כמה סיבות בעולם הצריאה
צצבילס, כך כתב צמורה כמה עניינים ללא תועלת
רק צצביל איזה תכלית הנוגע לאומה הנצחרת.
והנה אמר הלשון כדי לייחס בהן כו', ולא אמר
כדי לדעת וכלשון דא"י צצרה כדי לדעת מתי
נצברך וקנך, אצל לשון כדי לייחס משמעו שניבין
מזה איזה יחס ומעלה צצנותיו, והיינו משום שאין
מקום ואופן לומר איה אפוא צלה יעקב י"ד שנים
אלו אם לא צצית עבר,

20

לימוד תורה וכיבוד הורים

בודאי שכיבוד אב ואם הוא מצוה גדולה וחשובה, אבל אין פירושה שעבוד. אין להורים שום זכות להכריח בניהם ובנותיהם לעבוד על דברי תורה⁶⁰ או לגרום מיעוט תורה וביטול תורה⁶¹. ביטול תורה אינו פחות חמור מאכילת חזיר! ויתר הקב"ה לישראל על עבודה זרה, ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, ועל מאסם בתורה לא ויתר⁶². לא ויתר הקדוש-ברוך-הוא על ביטול תורה! נקודה יסודית ושורשית זו צריכה להיות מבוררת היטב לפני הכל. לפני קבלת התורה וסידורה בכל פרטיה ורקודיקה, צריכה להיות הרגשה והכרה שאנחנו בני-חורין! ו"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"⁶⁴. אנחנו ואתם כבר מבוגרים. אנחנו ב"ה כבר אחרי גיל בר-מצוה בכמה וכמה שנים⁶⁵. צעירים שמתקבצים ללמוד ב"ה בישיבה הינם בעלי דעת, ב"ה⁶⁶. כולכם צעירים אידיאליסטים. יש המכנים עצמם "אידיאליסטים" במובן אחר, במובן של הפקרות מתורה. ברור שאיננו מתכוונים למובן זה. כולנו אידיאליסטים של כלל-ישראל, של רוח ישראל, של תרבות ישראל. על-כן מוטלת עלינו החובה לעסוק בתורה מספר שנים, ואנו חייבים זאת לישראל, לאורייחא ולקודשא-ברוך-הוא. הרמטכ"ל ושר הבטחון הצבאי⁶⁷ "פסקו" שאין מפריעים לאנשים שתורתם אומנותם המתאימים להתגדל בתורה, ומתוך-כך יהיו אחר-כך לברכה למדינה, לאומה ולצבא. אנשים בעלי שכל ובעלי דעת מכירים את הערך התרבותי והמסורי הכללי-ישראלי שיש בגידול אנשי רוח במדרגה גדולה. הם מבינים את הערך של אנשי תרבות גדולים עבור עם ישראל בארץ-ישראל, עבור כל כלל-ישראל ועבור כל העולם כולו⁶⁸. אבל יש שלשלאות שהאדם נכבד בהן על-ידי אנשי המשפחה ששולטים עליו מכה הרגל. לכן חייב להיות ביורו של "פריקת עול" מוטת הברזל הבלתי צודקים האלה. ב"ה, יש לנוער בישיבות כשרונות אינטלקטואליים נהדרים. לכן צריך להיות ברור שאתם כולכם ברי-הכני להיות חופשיים לעצמכם ללכת על-פי נטיותיכם האידיאליסטיות, ולברר דרך חייכם בלי עצות של דורים ודודות. אתם כולכם אנשים מבוגרים, בהירי דעת והשקפת עולם.

14. לימוד תורה וכפייה

אתם יודעים בעצמכם מה הנכס רוצים. ב"ה, בישיבה אין שום כפייה. אין "כפייה דתית" בשום אופן. ב"ה באים לישיבה שלא מתוך כפייה, וב"ה שוקדים על התורה שלא מתוך כפייה, וב"ה האוירה בישיבה נעימה מאוד. ב"ה, יש בישיבתנו נחוחת אידיאליסטים ורחניים אינטלקטואליים שיכולים להיות לברכה בישראל. אין שום טעם ושום הצדקה לחולשה המתבטאת בעבודות לאלה המונעים זאת.

למה הריצה, סרגל אלמ'ים

אמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם רבי אליעזר: צאו וראו מה עשה עובד בוכבים אחר לאביו באשקלון, ודמא בן נתניה שמו. פעם אחת בקשו ממנו חכמים לקנות ממנו אבנים לאפוד של הכהן הגדול⁶⁹. בששים ריבוא שקר, ורב פהנא מתני - שונה בנוסח זה: בשמונים ריבוא שקר. והיה מפתח מנחם תחת מראשו תיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת, נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שגולדה לו לדמא בן נתניה פרה אדומה בערו. נקנסו חכמי ישראל אצלו לקנותה ממנו לצורך עשיית "אפר פרה אדומה" לטהר את הטמאים בטומאת מת⁷⁰. אמר להם דמא בן נתניה: "יודע אני בקבם, שאם אני מבקש מקם כל ממון שבועולם, אתם נותנין לי. אלא, אין אני מבקש מקם אלא אותו סכום של ממון שהפסדתי בשנה שעברה בשביל כבוד אבא"⁷¹.

(יבין לא. אט.)

ה. נוסף בכיבוד אב ואם של דמא בן נתניה:

אתא - כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר: פעם אחת היה דמא בן נתניה לבוש סירקון של זהב, בגד משי רקום בחוטי זהב⁷², והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו, וקרעתו לבגדו ממנו, וטפחה לו (הכתה אותו) על ראשו, וירקה לו בפניו⁷³, ולא הקלימה⁷⁴.

(יבין לא. אט.)

12. עד היכן הוא כבוד אב ואם? אפלו נטלו כיס של והובים שלו והשליכו בפניו לים - לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעס כנגדם, אלא יקבל גורת הקתוב והשתק. ועד היכן מוראן? אפלו היה לובש בגדים תמודות ויושב בראש בפני הקהל ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והפוחו בראשו וירקו בפניו - לא יכלימם אלא ישתק וירא ויפסד ממלך מלכי המלכים שצוהו בקדש. שאלו מלך בשר-ודם גור עליו דבר שהוא מצער יתר מזה לא היה יכול לפרסם בדבר - קל-וחמר למי שאמר והנה העולם קרצונו:

רמז אלטו ממרים, בקרן

העמק דבר

הא דכתיב כאן על האדמה, אלא צא המקרא צוה ללמדנו עיקר גדול, דכבר כ' הרמז"ן צפרשה תולדות וזכ"מ שהמורה ומלכותיה אע"ג דמאות שאין תלויות בארץ נוהגות אפי' בחו"ל, מכ"מ מיוחדות המה יותר בא"י, וע"כ נקראת חורת אלהי הארץ, והדבר מוזן שלפי זה גם יעודיה אע"ג שישנם בחו"ל מ"מ יותר משמשים ומגיעים בא"י. מעתה הימה הדעת נותנת שזה הכלל אינו אלא במצות שבין אדם לשמים ואין הדעת אנושי נותן עליה, הוא שהסדר נותן שעיקר שכרה מיוחד בא"י, משא"כ כיבוד או"א שהוא דעת אנושי צוה אין סדר לחלק בין א"י לחו"ל, מש"ה כתיב במצוה זו של כיבוד או"א ג"כ על האדמה, ללמדנו דאחר שהיא מ"ע הכמוצה בתורה, הרי היא ככל חוקי החורה שאין בהם טעם ושכל אנושי

(יב) כבוד וגו' על האדמה. היה במשמע דזה היעוד של אריות ימים אינו אלא צאדמה אשר ה' וגו' היינו ארץ ישראל, והרי הכי איתא בצרכות דף ח' לענין שכר תלמוד תורה דא"ל לר' יוחנן איכא סבי צבצל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה כתיב, וה"נ זיעוד שכר כיבוד אב ואם, אצל אי אפשר לומר כן שהרי גם בשלות הקן דקיל ואינה כי אם מצוה שבין אדם לשמים, מ"מ כתיב סתם והארכת ימים דמשמעו אפילו בחו"ל, מכש"כ כיבוד או"א שהוא חמור ומצוה שכלית, והרי צפי' תנן שלהי מס' חולין זה הק"ו ומה מצוה שהוא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך וגו' ק"ו למצות חמורות שצמורה, וצפי' שלוח הקן ציארנו עוד יותר ע"פ משנה צקידושין ספ"א שלמדנו שכר כל המצות שצמורה משלוח הקן וכיבוד או"א יע"ש, וא"כ יש להבין

השם דגרי, סגור יבין, סין ס' ז' ז'